

«dins la Crau vasto e coudoulouso / --- / de *gresouïàs* en *gresouïàs* / fasién camin au souleïàs» (trad. «de grève aride en grève aride»), *Nerto* VI, 91; *gresada* «gravier à répandre sur les chemins», doc. de 1464-5 en els Comptes de St. Antonin (Tarn-e-Gar., índex de l'opuscle de Jean Douat).

Jud cridà l'atenció cap a l'it. *greto* 'sòl de pedruscall' («kiesgrund»), 'llit sec d'un riu', friülà *cret* «rupe nuda e scoscesa», fent notar que no poden ser d'origen gòtic (ni, per tant, germànics), i tot reconeixent que semblava haver-hi germanor amb l'oc. ant. *grēs* «terrain graveleux» no acabà de decidir-se per una etimologia o altra (ASNSL CXXIV, 394). Ara bé, tant en una forma de consonantisme com en l'altra, el mot en la variant masculina va existir també en ross. antic: «al *cret* de Royre» <RÖBÖREM> en un doc. de Talteüll de 1292 (*InuLC*), «si donques la garriga que serà enclosa no era tal que no-s pogués rompre, so és que fos *crēs*, e que aytal garrigua de *crēs* fos tan poca que no muntà més de miça punyera de sement, no entenem que ---»;³ i junt amb *crēs* i amb *cret* l'*InuLC* també replega algun cas de *creta* en documents dels anys 1260-1272, evidentment grafia llatinitzant en lloc de *creda*: tot plegat mostrant un estat de vacil·lació i tempteig de la llengua entre els parònims d'etimologia, en el fons, idèntica, CRETA/-TU/-TĒA. Ara bé la nostra conclusió pot ser que convivint els parònims *creda* (/gr-) i *cret*, junt amb *creza* (/greza), al costat d'aquest, per analogia proporcional, era inevitable que és creés el masculí *crēs/grēs*.

Del tipus CRĒTĒA, però, es formaren derivats amb sufix, i ja en una etapa de la fonètica històrica en què encara funcionava la llei fonètica preceptuant que -TĪ-s'esvania davant l'accent i restava només en posició postònica: és a dir en un període molt anterior a la formació dels moderns *greser* i *gresera* que ja hem examinat. En la toponímia hi ha *El Grier* i ja he dit que el poblet de *Griens* vora Breda no és altra cosa que un antic *Greðons* (CRETEA + -ONES); amb la solució -z-, deu ser el mateix el *grisó*, roca calcària «de terrenys supergredosos» que recull *AlcM*.

Amb solució zero: *griot*, de sufix un poc diferent, en el Conflent: la guia de CATorras (*Pir. Cat.* III, 119) enumera «pedreres de marbre blanc a Pi, jaspíat a Vilafranca i *griots* a Vilafranca i Conat» i la petita guia Joanne dels *Pyr-Or.* (p. 46), ho afrancesa malament en citar entre les menes de marbre blanc «le conquillier et le *griotte* de Serdinyà et Jújols» i entre els jaspíats «les marbres *griottes* de Conat, Vilafranca et Baixàs». Ara bé, ja hem vist que a la Salanca saben que els catalans d'Espanya diuen *gresc* als terrenys on es fa «craie»: de fet així ho tinc recollit directament a l'Alt Empordà: a Boadella, preguntant què hi havia allà sota la terra vegetal contestaren «el *grésk*», explicant-me que és una capa de «terra ferma» (1939); a Campmany hi ha un paratge anomenat *Els Grescos*, i a Espolla em mostraven un *graská* (= *grescar* collectiu) explicant-me que era una «pedrera de *grésk*» (1958). Salta als ulls que això ve de *grez-esc* > *grăđěsk* > *gresc*.

Hi havia la variant d'això amb manteniment de la surditat de la c-: *cr(e)esc*, que en cas de combinació amb *de*, combinació freqüentíssima amb tot terme genèric de llocs, sonava per fonètica sintàctica *krésd* de ---; com sigui que intervenia, fatalment, el contacte amb el topogràfic *cresta*, i que els terrenys de gresa o *cre(z)escs* es troben més aviat vora serrats i per crestells muntanyosos, quedà fixat *crest* en el Rosselló com a forma definitiva; i amb això no dic que no hi hagués hagut la forma del cat. d'Espanya: al peu del Canigó hi ha el «Coll dels *Grecs*, terme d'Estoer (< *Grescs*, res d'hellènic terra endins). Al *crest* s'oposen (em deien a St. Hipòlit) *az bāšus*: en altres mots, el *crest* és a les parts altes del terme (a la terra baixa, i molt lleument ondulada, de la Salanca, difícilment es podria parlar de serrats).

Concretant la mena de vegetació que s'hi fa, aquesta i la constitució del terreny, poden sofrir variació sobretot en allò que no és «crest», de manera que a Torrelles això últim és *těraběrt* (TERRA VIRIDIS), mentre que a St. Hipòlit d. l. S. és *terrafort* (TERRA FONTIS), aquella aplegada, aquesta dura i quasi erma, però parlant del tipus de terreny diuen pertot «el *krést* és on se fa el bon vi» (Barcarès); anant de St. Hipòlit a Garrius (GARRĪCĪS 'en les landes') anaven dient-me «tot això és terra de *krést*», i m'ensenyava el viticultor: «el *crest* és allà on se fan garnatxes i macabeu (més aviat que malvasia o moscat)»; «és terreny bo» (per al cep, és clar), Bompàs, i diferent de la *salanca*; és «terra apta per a vinyes», «més sovint saulonencia», Opòl; perquè també m'explicaren «el *crest* és *rocallós*» (Clairà); unes vinyes que són a vora de *crest* són *Es Gravilla(rs)* a Cases de Pena; «és muntanya blanca», declaraven a les Cases de Pena (ja, ja, com que és de gredal!), «El *Cres Blanc*», partida vora de Salses.

S'usa per diferenciar les parts del terme: de les dues ermites dites St. Jaume a Clairà, d'una (la que és prop de l'elevat Mas de Rovira) en diuen St. Jaume del *Crest*, i l'altra capella és St. Jaume de la Ribera: l'informant explica que «el *crest* comença més enllà del Mas d'en Bordes» (aquest és un km. al N. del poble, el cadastre a la vista); en el terme d'Espirà de l'Agli hi ha el *Mas del Crest*, ja convertit en nom propi perquè els altres masos són al llarg d'aquest riu; en el terme de Baixàs hi ha «Lo *Crest* del Roc-řudún» i «Lo *Crest Petit*» ja a la ratlla de Calce, on, ultra aquest, anomenen «el *Krész* d'en Cabaner». Com veiem no pertot s'ha generalitzat la forma amb l'alteració en -t: la pronúncia fou *krēs* a Calce i a Salses, i del que a Baixàs anomenaven *Lo Crest Petit*, a Calce en digueren *al krész paitit* (enquestes de 1960, i alguna de 1959).

En fi l'àrea d'aquest mot i forma no està estrictament circumscrita a la part del país anexionada a França, sinó que desborda a través de les Alberes fins alguns punts del Ripollès: «el termenal de Besora amb Montesquiú baixa pel *krést* que tira a migjorn de Babí-Xic» em deien a l'elevat i conservador llogaret de Besora (Santa Maria), 1953, grosses muntanyes, on no sé si es tracta d'un simple vessant de greseres o d'algun serradet, cosa no pas inoïda en terra rossellonesa,